

ANA STANIČ

NUJNO BO STRATEŠKO RAZMIŠLJANJE O NOVI PRIHODNOSTI

V javnosti in medijih se pojavljajo različne ocene posledic koronavirusa za gospodarstvo, od tega, da se bo hitro povrnilo stanje v čas pred krizo, pa do bolj pesimističnih napovedi. Dejstvo je, da se je Evropska komisija temeljito lotila odpravljanja težav, pri tem pa ji sledi tudi Slovenija.

Besedilo: **Vladimir Habjan**; fotografija: **osebni arhiv**

Epidemija je korenito posegla v svetovno gospodarstvo, tudi energetiko. O tem, kako so se posamezne države lotile odpravljanja težav v primerjavi s Slovenijo, o dejavnikih, ki vplivajo na energetske sektor, in o spremenjenih postopkih umeščanja v prostor, ki nevladnim organizacijam nekoliko zapirajo vrata, smo se pogovarjali z Ano Stanič, pravnico pri E&A Law Limited, strokovnjakinjo za energetske pravo EU. Staničeva v zadnjem času na področju protikoronskih ukrepov svetuje tudi vladam in podjetjem.

Podatki kažejo, da se je poraba energije in energentov zmanjšala, vse to pa je povzročilo močan padec cen. Kaj menite, kaj to pomeni za svetovno, evropsko in slovensko energetiko?

Zaradi krize koronavirusa se v letu 2020 globalno predvidevajo trije scenariji. Prvi je, da bo okrevanje v obliki črke »V«, da se bo torej stanje hitro povrnilo na čas pred krizo. Drugi scenarij je počasnejše okrevanje v obliki črke »U« in tretji, daljša recesija v obliki črke »L«. Sama mislim, da svetovno gospodarstvo pred letom 2022 najverjetneje ne bo doseglo ravni pred pandemijo. Najnovejši podatki Mednarodnega monetarnega sklada kažejo precej negativen trend, še zlasti za Evropsko unijo. Za energetske sektor to pomeni zmanjšano povpraševanje po energetskih produktih in posledično zmanjšanje dohodkov, posebej to velja za naftni in plinski sektor.

Te dni (pogovor je bil posnet 28. maja) je Mednarodna agencija za energijo objavila Poročilo o svetovnih vlaganjih v energetiko (World Energy Investment Report), v katerem so objavili, da je v državah, ki so uvedle strogo zaprtje, zaznan v povprečju 25-odstotni upad povpraševanja po energiji, v državah z delnim zaprtjem pa v povprečju 18-odstotni upad.

Največ je zaradi zaprtja trpel naftni sektor, saj transport in letalstvo skupaj predstavljata 60 odstotkov svetovnega povpraševanja po njej. IEA ocenjuje možnost padca povpraševanja po nafti letos v povprečju za 9 milijonov sodov na dan, s čimer bi se poraba nafte vrnila na raven iz leta 2012. Letos smo prvič videli negativne cene nafte! V večjem številu držav se je zmanjšala tudi poraba električne energije za približno 20 odstotkov, tudi iz OVE, vse zaradi zmanjšane povpraševanja industrije oziroma gospodarstva. Če se bo ekonomska situacija v prihodnje popravila, se pričakuje večja poraba OVE, saj ima nižje operativne stroške in prednostni dostop do električnih

Uspešna bodo tista podjetja, ki bodo bolj prilagodljiva, prožnejša in bodo znala spreminjati svoje strategije, tako kratkoročno kot dolgoročno.

sistemov. Pričakuje se tudi padec emisij CO₂ za okoli osem odstotkov, kar je več kot v času finančne krize leta 2008.

Kako ocenjujete uspešnost energetskega sektorja, tudi slovenskega, pri soočenju z današnjo krizo? So se pokazale tudi kakšne slabosti sistemov?

Med zaprtjem so bile najpomembnejše naloge podjetij stabiliziranje poslovanja, ureditev likvidnostnih razmer in vzpostavitev dobavnih verig. Zdaj pa je čas, ko podjetja začnejo strateško razmišljati o tem, kako se bodo prilagodila času po pandemiji. Več podjetij je pričakovalo scenarij v obliki črke »V«, torej, da se bodo stvari hitro vrnile na stare tire, bolj pa kaže, da bo okrevanje počasnejše. Videli bomo, ali bodo včeraj najavljene 750 milijard evrov vredne finančne spodbude s strani EK uspele odgnati dolgoročno recesijo v EU. Energetska podjetja se morajo začeti prilagajati novim razmeram. Čeprav ne pričakujem, da bodo omejitve, ki smo jih imeli od marca do maja, znova uvedene, mislim, da je prihodnost še bolj nepredvidljiva kot pred koronavirusom. Zato se bodo morala podjetja precej bolj podrobno in strateško ukvarjati s tem, kako se spopasti z nepredvidljivimi dogodki v prihodnosti. Uspešna bodo tista podjetja, ki bodo bolj prilagodljiva, prožnejša in bodo znala spreminjati svoje strategije, tako kratkoročno kot dolgoročno. Ne pričakujem linearnega procesa rasti. Podjetja bodo morala svoje poslovanje strateško spremeniti. Koronavirus je pospešil tudi digitalizacijo in avtomatizacijo. Podjetja se bodo morala spopadati z vsem tem. Energetska industrija, ki bo izšla iz te krize, se bo bistveno razlikovala od tiste pred krizo.

Ali lahko pričakujemo, da bo Evropska komisija z regulatornimi ukrepi posredovala na evropskem energetske trgu in če bo, kaj naj bi bil cilj tega posredovanja?

Novi zeleni paket je bil najavljen že pred koronavirusom. Pred kratkim je evropska komisija predstavila ambiciozen predlog za naslednji evropski proračun in sklad za okrevanje evropskega gospodarstva v višini 750 milijard evrov za reševanje posledic epidemije, ki ima sami po sebi tudi zeleni element. Tako

naj bi bilo najmanj 25 odstotkov vseh ukrepov namenjenih ozelenitvi projektov. Tudi predvidenih 500 milijonov evrov nepovratnih sredstev državam bo prednostno namenjenih tovrstnim projektom. Pričakuje se tudi sprejetje nove regulative, ki naj bi jo Evropska komisija pripravila do konca leta, vključuje pa spremembe pravil glede državne pomoči energetskega projekta, da bodo ta še dodatno »ozeleneli«. V tem paketu naj bi bila »pilotna shema za ogljikove pogodbe za razlike (CCfD)« v podporo proizvodnji čistega vodika. Shema bi bila podobna trenutnim dražbam za obnovljive vire energije.

Komisija tudi predlaga, da bi del denarja za financiranje evropskega proračuna oziroma najemanja sredstev na svetovnih finančnih trgih zagotovili z zbiranjem davkov na evropski ravni, pričemer naj bi bil eden od teh tudi iz sistema trgovanja z emisijami CO₂. To bo s sabo prineslo tudi precejšnje spremem-

Energetska industrija, ki bo izšla iz te krize, se bo bistveno razlikovala od tiste pred krizo.

be v prihodnjih odnosih med državami članicami in Evropsko komisijo na davčnem in tudi energetskega področju.

V EU je veliko govora o možnem povezovanju plinskega in električnega sektorja ter dekarbonizacije plina. Kakšne priložnosti se odpirajo na tem področju?

Načrt, ki je bil postavljen še pred pandemijo, je predvideval celotno reguliranje emisij kot del širšega plana, ki ga je Evropska komisija začrtala kot del zelene dogovora. Letos pričakujemo predlog o vodiku. Prihodnja vloga plina naj bi bila del paketa predlogov, ki pa ga vsaj za zdaj še ni. V vsakem primeru je bilo to že načrtovano in bo EU tudi predlagala.

Koliko bo po vašem mnenju vplivala trgovinska vojna med ZDA in Kitajsko na evropsko energetiko?

Ta trgovinska vojna nedvomno vpliva na strategijo Evropske komisije, vpliva pa tudi na celotno svetovno trgovino in

bo prinesla posledice tudi nam. Včeraj so ZDA najavile ukinitve posebnega trgovinskega statusa Hongkonga. To se bo verjetno zgodilo ter bo imelo velike posledice za prihodnje odnose med Kitajsko in ZDA. Videli smo, da je imela naftna vojna med Rusijo in Savdsko Arabijo ogromne posledice ne le na ceno nafte, pač pa tudi plina. Celotna situacija z epidemijo koronavirusa ima že sama po sebi velike učinke na energetske sektor ter je vplivala tudi na ceno plina in nafte. Dejavnikov, ki hkrati učinkujejo na energetske sektor, pa je še več zaradi dekarbonizacije in drugih strukturalnih sprememb, ki čakajo sektor.

Kako ocenjujete ukrepe Slovenije zaradi gospodarskih posledic epidemije koronavirusa v primerjavi z drugimi evropskimi državami? Kako učinkovita je bila Slovenija? Je svojemu gospodarstvu zagotovila konkurenčno prednost?

Ocenjujem, da je bila Slovenija pri sprejemanju ukrepov pomoči podjetjem počasnejša kot druge evropske države. Ukrepi Slovenije so imeli zelo stroge kriterije, strožje kot druge države, pa naj gre za primere nadomestil za povračilo

plač in prispevkov ali kaj drugega. Slovenija je pomoč omogočila le določenim podjetjem, tistim, ki so izpolnjevala stroge kriterije, medtem ko so druge države dajale nadomestila vsem podjetjem, ki so se znašla v krizi. Poleg tega je postopek za pridobitev pomoči v Veliki Britaniji trajal vsega teden dni in so podjetja morala le predložiti izjavo, da bodo imela zaposlene na čakanju tri tedne, pri nas pa smo postopke precej zapletli. Slovenska podjetja so morala založiti denar za plače, nadomestila pa so dobila šele v maju za mesec marec. Zato shema, ki je bila sprejeta v Sloveniji, ni prispevala k izboljšanju likvidnostnih razmer podjetij. Slovenija je tudi prva v EU razglasila konec epidemije in posledično dodatno omejila število podjetij, upravičenih do nadomestil plač, medtem ko jih v drugih državah še vedno dobivajo vsa podjetja. V Veliki Britaniji, denimo, so do oktobra letos upravičeni do pomoči in lahko se zgodi, da se bodo nadomestila še nadaljevala. Del paketa, ki ga je predstavila Evropska komisija, je precej ambiciozen in bo – če bo sprejet – prvič omogočal Evropski komisiji, da sama pridobi sredstva na svetovnih finančnih trgih. Če bo ta načrt sprejet, bo tudi Sloveniji pripadel del teh

sredstev. Govorimo o približno petih milijardah evrov, vprašanje pa je, če jih bo Slovenija sploh hotela imeti in kako jih bo porabila.

Med interventnimi ukrepi slovenske vlade so tudi ukrepi, ki nevladnim organizacijam omejujejo dostop do postopkov gradenj energetskih objektov pri presoji vplivov na okolje. Kako to ocenjujete z vidika sodne prakse evropske zakonodaje? Katere so po vašem mnenju tiste rešitve, ki bi lahko postopke pospešile?

Začasni ukrepi, sprejeti 30. aprila, omejujejo oziroma postavljajo pogoje nevladnim organizacijam, da bi lahko sodelovale v postopkih izdaje gradbenih dovoljenj. Če večina teh organizacij ne bo izpolnjevala pogojev za sodelovanje v postopkih, je sodna praksa sodišča EU popolnoma jasna in kaže, da taki pogoji niso v skladu s pravom EU. Postopki energetskih podjetij, ki v tem obdobju ne bodo vključevali nevladnih organizacij, bodo torej pravno sporni.

Če želi država pospešiti postopke presoje vplivov na okolje in spodbuditi investicije v Sloveniji, ji ni treba

spreminjati zakonodaje. Država je že zdaj obvezana, da predhodne presoje po petem odstavku 51. a člena Zakona o varstvu okolja zaključi v roku dveh mesecev oziroma da presojo vpliva na okolje zaključi v treh oziroma v šestih mesecih od prejema popolne vloge. Kljub temu se ARSO teh rokov, ki so tudi po pravu EU obvezni, ne drži. Če je res, kot je zapisano v omenjeni spremembi zakona, ključni namen spremembe omogočiti pospešen zagon pomembnih investicij v Sloveniji, potem naj država zagotovi, da se bo ARSO držal teh rokov. To bi za podjetja, ki jim pogosto svetujem, tudi v Sloveniji veliko več pomenilo. Spreminjanje zakonodaje tako, da preprečujejo nevladnim organizacijam udeležbo v postopkih ocene vpliva na okolje, bo imelo nasproten učinek. Mislim, da bi tudi podjetja morala v tem smislu podpreti nevladnike, saj jim je v interesu, da se omenjeni 100. f člen razveljavi ali prilagodi tako, da bo skladen z zakonodajo EU, sicer si bomo vsi nakopali velike težave. Letos bo Evropska komisija začela postopke zoper države EU, ki se ne držijo rokov. Glede na situacijo v Sloveniji pa bo najverjetneje Evropska komisija začela postopke tudi proti nam.

